

Džon Rel, *Kajzer Vilhelm II*, Filip Višnjić, Beograd 2015, str. 327

Сто година од избијања Првог свјетског рата био је повод да се у кратком временском периоду објави низ монографија које обрађују широк спектар тема, од одговорности за избијања сукоба и ратних дешавања до улоге појединих личности. Поред старих и нових дјела српске историографије, домаћи читаоци добили су прилику да се упознају и с научним достигнућима страних аутора. Један од њих је Џон Рел, британски историчар који је предавао на универзитетима у Хамбургу, Фрајбургу и Сасексу. Истраживачки се бави њемачком историјом друге половине XIX вијека, односно оним периодом који је Ерик Хобсбаум назвао добом империја. Њемачка након пада Бизмарка била је тема његове докторске дисертације, коју је преточио у књигу *Њемачка без Бизмарка. Криза власти 1890–1900*, објављену 1967. Услиједило је дјело *Од Бизмарка до Хитлера. Проблеми континуитета у њемачкој историји* 1970. Посебну истраживачку пажњу показао је за личност њемачког владара Вилхелма II (1859–1941), коме је посветио неколико радова. Врхунац тог интересовања је тротомна биографија (*Кајзеров рани живот 1859–1888, Кајзерова лична монархија 1888–1900, Пут у амбис рата и егзила 1900–1941*) објављена на њемачком језику између 1993. и 2008. Енглеско издање објављено је између 1998. и 2014. Ово капитално дјело има више од 4000 страница, које су већини читалаца непремостива препрека. Стога се приступило изради једног сажетијег једнотомног издања, у коме није испуштено ништа битно за разумијевање кајзерове улоге. Дјело *Kaiser Wilhelm II: A concise life* објављено је 2014, и већ следеће године преведено је на српски језик.

Књига се састоји од седам дијелова, који су даље подијелени на по три до осам поглавља (*Део први 1859–1888: Измучени пруски принц, Део други 1888–1909: Анахрони аутократа, Део трећи 1896–1908: Ескпанзиониста без мере, Део четврти 1906–1909: Владавина испуњена скандалима, Део пети 1908–1914: Ратоборни врховни војсковођа, Део шести 1914–1918: Заступник богодане немачке мисије, Део седми 1918–1941: Изгнанство испуњено осветољубивошћу*). Живот Вилхелма II поклапа се с успоном и падом прве њемачке националне државе. Рођен је 27. јануара 1859. у Берлину, а на престо је ступио 15. јуна 1888. Након што је елиминисао "гвозденог канцелара" Ота фон Бизмарка, деведесетих година XIX вијека је до невиђених размјера увећао личну моћ. Канцеларима, министрима и државним секретарима знао је, наглашавајући свој

значај, да каже: "Нико од вас ништа не зна... само ја одлучујем" (стр. 91). Запањујуће нарцисоидан, наглашавао је своје божанско право и инстистирао на вођењу агресивне спољне политике. По извјештајима аустроугарског амбасадора у Берлину из августа 1913. године, он лично "држи дизгине спољне политике", а канцелар, као ни министар спољних послова, нису у стању да "на њега врше било какав утицај" (стр. 228). За вријеме Анексионе кризе 1908. године подржао је аустроугарског владара Франца Јозефа и сматрао да је најбољи тренутак за обрачун са Русима (стр. 171). Његове амбиције поклопиле су се с тежњама владајућег слоја у Њемачкој. Њемачки високи официри, индустријалци, богати грађански слој и интелектуална елита формирали су тзв. пангермански поглед на свијет, који је предвиђао да су Германи позвани да владају свијетом. Вилхелм је сањарио о "уједињењу германско-англосаксонских земаља". У писму америчком предсједнику Теодору Рузвелту је написао да ће "уједињене германске и англосаксонске расе" држати свијет "под конач" (стр. 175). Након Сарајевског атентата, 30. јуна 1914, на маргини извјештаја из Беча написао је да се "сад или никад" мора обрачунати са Србима, а аустроугарском посланику 5. јула је изразио задовољство одлуком Беча да уклони Србију као фактор моћи на Балкану (стр. 214). Године рата 1914–1918. показале су неспособност Вилхелма као врховног команданта. Његове одлуке су само погоршавале положај у којем се Њемачка налазила. Временом се све више ослањао на моћни војни двојац Хинденбург–Лудендорф. Понижавајућим бјекством у изгнанство новембра 1918. изгубио је и оно мало преосталог угледа. Права на њемачку круну одрекао се 28. новембра 1918. До краја живота остао је огорчени антисемита који сањари о повратку на престо. Преминуо је у Дорну 4. јуна 1941.

Аутор је кроз низ есеја представио живот владара који је дуго важио за личност у сјенци, без политичке моћи и од малог значаја за историју, иако је као њемачки цар, пруски краљ и врховни војсковођа владао тридесет година. Њемачки историчари игнорисали су човјека који је отпустио творца њемачког уједињења Бизмарка, изградио огромну флоту и на крају повео своје царство у Први свјетски рат. Разлог овог игнорисања лежи у томе што је њемачка историографија упорно водила кампању која је за циљ имала одбацивање њемачке кривице за избијање свјетског сукоба. По аутору, личност Вилхелма II била је "напукла", водио је амбициозну политику ратне флоте и свјетске моћи, његови методи владања били су аутократски а његов поглед на свијет "гњеван". Таква личност није се уклапала у слику коју је њемачка међуратна и поратна историографија покушала да прикаже. Међутим, када је Фриц Фишер шездесетих година XX вијека своја истраживања о њемачкој политици преточио у књигу о њемачком посезању за свјетском моћи и разоткрио савез елита, који је усмјеравао овакву освајачку политику, њемачки владар нашао се "у средишту живе дискусије о континуитету и прелому у историји прве њемачке националне државе" (стр. 17).

Улога Вилхелма II и данас се покушава замаглили. Рел наводи један такав примјер. Историчар Кристофер Кларк је у биографији овог њемачког владара, као аутентичан извор, у наводне знаке ставио изјаву да је по примању вијести о атентату на Франца Фердинанда Вилхелм желио да се врати у Берлин и "узме ствар у своје руке како би очувао мир у Европи". Међутим, таква изјава не налази се ни у једном кајзеровом писму нити у дневнику адмирала Георга фон Милера, коме је та тврдња такође приписивана. Ријеч је заправо о парафрази Ламара Сесила, кајзеровог америчког биографа, које је преузео из писма написаног у децембру 1919, након објављивања Версајског уговора, док је Вилхелм тражен као ратни злочинац. Аутор тог писма из 1919. био је Вилхелмов пријатељ адмирал Јоханес фон Карпф, који је као такав и у тим околностима тешко могао бити непристрасан свједок. У књизи *Мјесечари. Како је Европа кренула у рат 1914*. Кларк поново користи исти цитат под наводницима као оригинални извор, само се овог пута позива на дјело Дејвида Фромкина *Посљедње љето Европе. Ко је започео Велики рат 1914?* У овој Фромкиновој књизи ријечи које треба да покажу кајзерову намјеру "да очува мир у Европи", иако стављене под наводнике, дате су без навођења било каквог извора. На тај начин се неодређеној парафрази једног писма из децембра 1919, које је написао кајзеров близак пријатељ, даје статус аутентичног свједочанства из љета 1914 (стр. 212–213).

Аутор је написао да ће онај који искрено "тражи истину... наићи на веома сужене могућности тумачења ограничене потврђеним чињеницама". Дјело Џона Рела, утемељено првенствено на чињеницама из необјављених и објављених извора, историчарима нуди јасна тумачења улоге њемачког владара у деценијама које су претходиле Првом свјетском рату. Својом концизношћу такође је приступачно широј читалачкој публици.